

Ontdekkend bijbellezen

Uit: Age Romkes, *Ontdekkend bijbellezen*,
Heerenveen 2013, pagina 18-28, ISBN 978-90-6353-663-3

1.2 Wat is ontdekkend bijbellezen?

Ontdekkend bijbellezen, ook wel inductieve bijbelstudie genoemd, is in de tweede helft van de vorige eeuw vooral door het internationale christelijke studentenwerk van bijvoorbeeld de International Fellowship of Evangelical Students (IFES) over de wereld verspreid. Maar ook bij christelijke organisaties als Jeugd met een Opdracht wordt het wereldwijd gebruikt.

Het is bedoeld voor bijbelgespreksgroepen en kan ook heel goed bij het persoonlijk lezen worden toegepast. De deelnemers aan zo'n kring hoeven niet per se christen te zijn of het onderling eens te zijn. Voorwaarde is wel een open luisterhouding naar de Bijbel en naar elkaar. Kom niet te snel met je mening, maar laat een ander uitpraten en probeer eerlijk te peilen wat hij zeggen wil. Of die ander nou een medekringlid of een van de bijbelschrijvers is, luister goed voordat je reageert. Ga respectvol met elkaar om en laat de mogelijkheid open dat je het zelf bij het verkeerde eind hebt.

Even iets meer over de woorden *inductief* en *deductief*. In de wiskunde gaat men deductief te werk. Daar wordt geprobeerd een vooraf geformuleerde stelling te bewijzen of te ontcrachten. Zo kun je ook deductieve bijbelstudie doen, bijvoorbeeld over het thema 'gebedsverhoring'. Je gaat dan uit van de veronderstelling dat God gebeden verhoort. En je laat vanuit de Bijbel zien dat dit inderdaad waar is. Je loopt daarbij wel het risico dat je alleen die teksten aanhaalt die je bewering ondersteunen en andere negeert. Er zouden ook veel gedeelten genoemd kunnen worden waarin het lijkt dat God helemaal niet wil luisteren (Spreuken 1:27v bijvoorbeeld). Want anders dan in de wiskunde is in het echte leven iets wat waar is niet altijd en onder alle omstandigheden geldig.

Het is ook mogelijk om zonder vooropgezette bedoeling bijbelstudie te doen, bijvoorbeeld over de Bergrede (Matteüs 5-7) en dan tot de ontdekking te komen dat daarin iets staat over gebedsverhoring (7:7-12). Het laatste is inductief. Je gaat niet op zoek naar bewijs voor een bepaald standpunt, maar onderzoekt de tekst zo onbevangen mogelijk. Inductief wil zeggen: onderzoekend, ontdekkend. Zoals er in de natuurkunde gegevens verzameld, onderzocht en geïnterpreteerd worden, zonder dat er op voorhand naar bewijs voor een bepaalde stelling gezocht wordt. Je kijkt welke informatie voorhanden is, en probeert daar conclusies uit te trekken.

Omdat het Woord van God tot ons komt in de vorm van taal, is ontdekkend bijbellezen een heel tekstgerichte benadering. Het is de bedoeling om ook tijdens het kringgesprek dicht bij de bijbeltekst te blijven en om daar in de loop van het gesprek telkens naar terug te keren. Ook bij het persoonlijk lezen blijf je luisteren naar wat God door zijn Woord tot je zeggen wil en ga je niet geforceerd een gewenste boodschap afdwingen.

Natuurlijk is het niet mogelijk om helemaal zonder vooronderstellingen te beginnen. Je neemt jezelf en je eigen leef- en denkwereld mee. Iedereen heeft als het ware zijn eigen leesbril. Dat is helemaal niet erg, maar je moet er wel rekening mee houden. In het volgende hoofdstuk zullen we onderzoeken wat dit betekent. Maar eerst iets meer over de drie aspecten van inductieve bijbelstudie.

Drie aandachtsvelden

Bij ontdekkend bijbellezen zijn er zijn drie aandachtsvelden, of anders gezegd drie manieren van kijken naar de tekst, vaak aangeduid met de termen observatie, interpretatie en toepassing. Varianten daarop zijn: verkennen, verklaren, verwerken; en: lezen, luisteren, leren. In dit boek worden de verschillende aanduidingen door elkaar gebruikt.

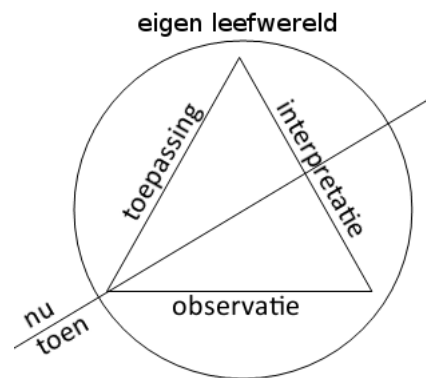
Observeren is nauwkeurig lezen om te zien wat er precies staat. Zeg maar het feitenonderzoek. Heb je de informatie die de tekst geeft goed begrepen? Interpreteren wil zeggen nadenken over de betekenis, de boodschap van de tekst. Wat wil God ons door dit gedeelte duidelijk maken? Bij het toepassen probeer je lijnen te trekken van de tekst naar je eigen leven. Wat is de relevantie voor ons leven hier en nu? De tekst wordt dus op drie manieren bevestigd: wat staat er? wat betekent dat? en: hoe beïnvloedt dat mijn leven? Of om het nog anders te zeggen, we kijken naar informatie, betekenis en relevantie.

Vooraf goed observeren zijn we over het algemeen niet zo gewend. We hebben het al gauw over de betekenis (interpretatie) en over wat mijzelf daarin aanspreekt (toepassing). Maar staat het er ook echt? Bij nauwkeurig lezen zou bijvoorbeeld best eens kunnen blijken dat niet heel Psalm 23 over een herder gaat, ook al staat er in verschillende vertalingen 'De Here is mijn Herder' boven. Of dat het Vaderhuis niet de plaats is waar we na ons sterven naar toe gaan (Johannes 14:1-3; let vooral op vers 3). Of dat het bij de wijze man die zijn huis bouwt op een rots (Mattheüs 7:24-27) niet gaat over het bouwen van je levenshuis op Christus, ook al heb je als kind misschien vaak gezongen: 'dus bouw je huis op Jezus, de rots.' De Here Jezus zei 'ieder die deze woorden van Mij hoort en ze doet, die zal ik vergelijken met een verstandig man, die zijn huis op de rots gebouwd heeft' (vers 24). Is je levenshuis bouwen op Christus hetzelfde als doen wat Hij in de Bergrede gezegd heeft?

Onderlinge verhouding

Het onderscheid tussen observatie, interpretatie en toepassing is in die zin kunstmatig dat ze in elkaar overvloeien. Wanneer gaat het nog over gebedsverhooring zoals Mattheüs er over schrijft (observatie en interpretatie) en wanneer komen mijn eigen (onverhoorde?) gebeden in beeld (toepassing)? In de praktijk is het juist wel goed als de aandacht als vanzelf van het ene naar het andere 'veld' verschuift, zolang ze maar alle drie aan bod komen. Als je ziet dat in de tweede helft van Psalm 23 het beeld van de herder wordt losgelaten, ga je vanzelf vragen welk beeld er dan wel gebruikt wordt (observatie) en wat dat betekent (interpretatie). En als je merkt dat de Here Jezus er groot belang aan hecht dat we Hem niet alleen aanhoren maar ook gaan doen wat hij zegt, dan schiet het algauw door je hoofd: neem ik de richtlijnen uit de Bergrede wel serieus? Of denk ik te snel dat God wel zal begrijpen dat ik mijn vijanden niet kan liefhebben (Mattheüs 5:44) en dat Hij me dat wel vergeven zal (toepassing)? Zo wissel je steeds in aandacht tussen de drie zijden van de driehoek in de figuur.

De volgorde observatie, interpretatie, toepassing is in wezen heel logisch. Er kan pas zinnig over betekenissen gesproken worden als de tekst goed gelezen is, het gaat per slot van rekening over de boodschap *van de tekst*. En de vraag 'wat heeft dit mij te zeggen?' kan pas gesteld worden als de betekenis van de tekst begrepen is. Maar dit wil beslist niet zeggen dat het drie opeenvolgende fasen in het kringgesprek of in je stille tijd moeten zijn. Liever niet, want dan wordt het heel kunstmatig. Het is beter om telkens te wisselen van aandachtsveld, dan om star een methode van drie stappen

toe te passen. Het kan bij een kringgesprek bijvoorbeeld heel pakkend zijn om eerst bij de eigen ervaring in te zetten (toepassing), om vervolgens te zien wat de Bijbel er over zegt (observatie en interpretatie). De relevantie van het bijbelgedeelte springt dan meteen in het oog. Daardoor is je interesse gewekt en ga je met meer belangstelling lezen.

Lezen (observeren)

Bij het verkennen van de tekst spelen vooral taalkundige en historische aspecten een rol. Het gaat nu nog niet om de (theologische) betekenis van het bijbelgedeelte, maar om de vraag of de informatie van de tekst in taalkundig en historisch opzicht goed begrepen wordt. Hoe steekt de tekst in elkaar? Zit er een bepaalde opbouw in? Werkt de schrijver toe naar een climax? Gebruikt hij voorbeelden, argumenten, tegenstellingen of herhalingen? In 2 Timotheüs 2:4-6 zie je bijvoorbeeld dat de beelden elkaar snel afwisselen:

‘Lijd verdrukkingen als een goed soldaat van Jezus Christus. Niemand die in het leger dient, wordt verwickeld in de zaken van het levensonderhoud, opdat hij hem kan behagen die hem voor de krijgsdienst aangenomen heeft.

En ook als iemand aan een wedstrijd deelneemt, krijgt hij geen krans als hij de spelregels niet in acht heeft genomen.

De landbouwer die zware arbeid verricht, moet als eerste in de vruchten delen.’

Paulus wijst Timotheüs op het voorbeeld van een soldaat, een atleet en een boer. Boeiende vergelijkingen uit heel verschillende leefwerelden.

Vraag je dus af of je de tekst taalkundig, grammaticaal begrijpt. Zie je hoe de zin loopt? Is er geen verwarring rond woordbetekenissen? Heb je echt scherp wat bijvoorbeeld een woord als ‘uitverkiezing’ bij Paulus betekent? En waarom worden sommige mensen in de Evangelieën ‘zondaren’ genoemd? We zijn toch allemaal zondaar? Wat is ootmoed, en wat betekent goedertierenheid? Kortom, begrijp je de tekst als taaluiting? Vooral bij wat oudere vertalingen kan het zijn dat een woord in het Nederlands inmiddels iets anders is gaan betekenen. Als in de Statenvertaling geconstateerd wordt dat Petrus en Johannes ‘slechte mensen’ zijn (Handelingen 4:13), dan heeft dat niets met hun zondige aard te maken. ‘Slecht’ betekende vroeger ‘eenvoudig’. ‘Bekennen’ is wat anders dan een schuldbelijdenis afleggen en God ‘vrezen’ is heel wat anders dan bang voor Hem zijn. Als je dat allemaal wel weet, is het prima. Maar heb je geen idee, lees dan liever een vertaling die je wel begrijpt. Want als je de taal niet snapt, kom je gemakkelijk tot een verkeerde uitleg. Toen David bad ‘red mijn ziel’ (Psalm 6:5) bedoelde hij niet dat hij het niet erg zou vinden om te sterven, als hij maar voor eeuwig behouden zou zijn. Het woord ‘ziel’ wijst hier juist op zijn leven op aarde. Lees vers 6 er maar eens achteraan:

‘Keer terug, HEERE, red mijn ziel,
verlos mij, omwille van Uw goedertierenheid.
Want in de dood is er geen gedachtenis aan U,
wie zal U loven in het graf?

Bij verhalen heb je vaak al een bepaald beeld voor ogen. Eens heb je er een voorstelling van gemaakt. Misschien afkomstig uit een kinderbijbel of van een verhaal door de leiding van de kinderclub of zondagschool. Maar als je nauwkeurig leest, moet je zo’n beeld vaak bijstellen. Op veel afbeeldingen van de tempelreiniging zie je duiven rondfladderen. Dan zouden de duivenverkopers ernstig benadeeld zijn. De veeverkopers konden hun dieren wel weer vangen en de wisselaars konden hun geld oprapen, maar de duivenverkopers waren hun handelswaar kwijt. Maar het beeld van de rondfladderende duiven komt niet uit de Bijbel. Daar staat alleen: Jezus ‘keerde de tafels van de wisse-

laars om en de stoelen van hen die de duiven verkochten' (Matteüs 21:12; Markus 11:15). Nou zal je dogmatiek hierdoor niet ingrijpend veranderen, maar je krijgt toch een wat ander beeld van het optreden van de Here Jezus. Hij was er niet op uit om mensen te benadelen. Hij wilde alleen maar dat de hele tempel een plaats was waar gebeden kon worden, ook de voorhof die bestemd was voor niet-Joden, die nu in een marktplaats veranderd was. Niet-Joden moesten net zo goed welkom zijn in de tempel van de God van Israël (1 Koningen 8:41vv).

Ook inzicht in de historische achtergrond van een tekst is belangrijk voor een goed verstaan. Natuurlijk hoef je niet volledig op de hoogte te zijn van de wereldkaart in de tijd van Abraham of van de hellenistische cultuur in de tijd van het Nieuwe Testament, maar een beetje begrip van de achtergronden is wel nodig. Zo zul je bij het lezen van de Evangelieën toch wel ongeveer moeten weten wat een tollenaar of een Farizeeër is. Dit kan van de gespreksleider van een bijbelkring wat voorbereiding vragen. Maar met een goede studiebijbel kom je al een heel eind. [...]

Luisteren (interpreteren)

Enerzijds wordt er bij de interpretatie gekeken naar de bedoeling van de bijbelschrijver. Anderzijds wordt gevraagd naar de betekenis in onze tijd. Die twee hoeven niet altijd samen te vallen. Dat kan te maken hebben met de voortgaande ontwikkeling binnen de Bijbel zelf, met de situatiegerichtheid van bepaalde uitspraken, of met het culturele gewaad van de Bijbel. Van alle drie een voorbeeld. Al binnen de Bijbel zien we op veel terreinen een ontwikkeling, bijvoorbeeld wat betreft de offerwetten of de reinigingsvoorschriften van het Oude Testament (zie bijvoorbeeld Markus 7:19). Was de oorspronkelijke betekenis van de offerwetten dat in een aantal gevallen een lam letterlijk geslacht moest worden, in het Nieuwe Testament is dat niet meer zo. Er kan dus verschil zitten tussen de oorspronkelijke bedoeling van de auteur en de betekenis voor vandaag omdat het heilsplan van God zich verder ontwikkeld heeft.

Het kan ook zijn dat we met een specifieke situatie te maken hebben, waardoor we de boodschap niet universeel van toepassing kunnen verklaren. Als de Here Jezus tegen de rijke jongeling zegt 'verkoop alles wat u hebt en geef het aan de armen' (Markus 10:21), dan betekent dat in onze tijd nog niet per se dat christenen geen bezittingen mogen hebben. De opdracht aan de rijke jongeling is niet algemeen geldig. Het is een oproep aan een concrete persoon in de tijd dat de Here Jezus op aarde was om alles op te geven en Hem te volgen. Andere leerlingen hadden wel degelijk bezittingen, zoals een huis of een schip.

Dat de betekenis voor ons niet hetzelfde hoeft te zijn als voor de eerste hoorders, wil niet zeggen dat de boodschap van de Bijbel tijdgebonden is. Maar wel cultuurbepaald: de betekenis van allerlei verschijnselen of gedragingen kan van cultuur tot cultuur verschillen, zoals het afscheren van het haar, het bedekken van het hoofd, of het dragen van een 'jurk' door mannen. Ook wat dat betreft kun je iets niet zomaar overnemen 'omdat het nu eenmaal in de Bijbel staat'. In Handelingen 18:18 lezen we dat Paulus zijn hoofdhaar liet afknippen of afscheren. 'Hij had namelijk een gelofte gedaan', wordt er ter verklaring aan toegevoegd. Wie vandaag de dag zijn hoofd kaal laat scheren, zal daar andere motieven voor hebben.

Bij de interpretatie vraag je je dus twee dingen af. Enerzijds: wat wilde de schrijver aan zijn lezers communiceren? Zou je dat in eigen woorden kunnen navertellen? Of in een parafraze van de tekst kunnen opschrijven? En anderzijds: wat is de betekenis voor ons? Wat zijn de blijvende normen en waarden, ook als we het gedrag van vroeger niet hoeven te kopiëren?

We zitten met de tweede vraag op de rand van de toepassing. Toch gaat het hier nog niet over de praktijk van ons leven, maar over de vraag of de betekenis voor ons op dezelfde manier onder voor-

den gebracht moet worden als de betekenis voor de eerste lezers. Of zijn er verschuivingen opgetreden waar we rekening mee moeten houden? De Here Jezus zei eerst dat Hij alleen gezonden was tot de verloren schapen van Israël (Mattheüs 15:24), maar na zijn opstanding dat het Evangelie aan alle volken gebracht moest worden (Mattheüs 28:19). Dat is geen tegenspraak, maar een ontwikkeling; blijktbaar is door zijn dood en opstanding de scheidsmuur tussen Israël en de volken weggefallen (zie Efeziërs 2). Mattheüs 15:24 betekent voor ons dus niet dat wereldzending tegen de bedoeling van God ingaat. Jezus' leerlingen mochten niet naar niet-joodse volken of naar de Samaritanen gaan (Mattheüs 10:5). Dat verbod geldt voor ons niet.

Bij de interpretatie maken we dus de overgang van de situatie van de tekst naar die van ons, van 'toen' naar 'nu'. Vandaar de diagonale streep dwars door de figuur aan het begin van deze paragraaf. [...]

Leren (toepassen)

Het derde aspect van ontdekkend bijbellezen is het toepassen. Bij de verwerking van de boodschap voor onszelf moeten we niet alleen denken aan strikt persoonlijke toepassingen, laat staan dat we de bijbelse boodschap mogen versmallen tot een zaak voor de individuele geloofsbeleving of spiritualiteit alleen. We zullen ons ook afvragen wat een en ander betekent voor de kerk waar we lid van zijn en de wereld waarin we leven. Maar wel in die zin dat we *zelf* lid zijn van die kerk en functioneren in die wereld. De toepassing gaat dus niet over anderen, maar over onszelf, in alle relaties en omstandigheden waarin we leven.

Toepassen betekent niet alleen verandering van gedrag. Het gaat over elke invloed van de bijbelse boodschap op ons. Gaan we de werkelijkheid anders *beleven*? Hebben we God beter leren *kennen*? Zijn we over bepaalde zaken anders gaan *denken*? Krijgen we meer zicht op de *doorwerking* van het Evangelie in ons bestaan? Moeten we ons *spreken* of *handelen* corrigeren?

Bijbellezen is levenslang leren. Als God ons door zijn Woord aanspreekt, dan vraagt dat om reactie. Dat zie je al binnen de Bijbel. Het spreken en handelen van God stelt mensen voor de keus. Zullen ze naar Hem luisteren, in Hem geloven en gehoorzamen? Of wijzen ze Hem af en gaan ze tegen Hem in? In onze reactie geven we vorm aan onze relatie met God. Niet de illusies die je over jezelf koestert maken je een waardevol mens, maar je concrete optreden. P.D. James maakt in haar boek *Tehuis met vele vrienden* een prachtige opmerking over iemand die zich verbeeldt graag gasten te ontvangen: 'Maar in werkelijkheid verlangde hij naar de bevrediging die gastvrijheid gaf zonder de last van gasten.' Zo zou je er ook naar kunnen verlangen een goed christen te zijn, zonder dat het je iets kost. Maar dat gaat niet. De Here Jezus zei: 'wie zijn kruis niet op zich neemt en Mij navolgt, is Mij niet waard. Wie zijn leven vindt, zal het verliezen; en wie zijn leven verliest omwille van Mij, zal het vinden' (Mattheüs 10:38v). Dat zijn pittige uitspraken. Jezus wil ons alles geven, maar vraagt dat wij ons dan ook helemaal aan Hem willen overgeven.

Een bijbelstudie zonder toepassing is als een rijbewijs zonder auto, een kookles zonder maaltijd, een boswachter in een woestijn. Je kunt eindeloos discussiëren over moeilijke teksten, maar niemand wordt er beter van. Omgekeerd belooft de Here Jezus dat wie Hem echt wil volgen, leven vindt. Eeuwig leven. Als je dat ziet, dan wil je graag gehoor geven aan de boodschap van de Bijbel. Het is geen verplichting, het is genade!